

УДК373.5.016:796

DOI: 10.35619/iiu.v1i20.651

Сембрат Сергій

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри спортивних ігор Університету
Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0000-0002-8589-6007
e-mail: Sembrat.s@ukr.net

Троценко Валерій

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спортивних ігор Університету
Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0000-0003-1109-0534
e-mail: trotsenko_vv@ukr.net

Хадико Олександр

викладач спеціальної кафедри №2 інституту спеціального зв'язку та
захисту інформації Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0008-7717-1680
e-mail: KhadykoAlex@gmail.com

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ У
ПІДЛІТКІВ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ
КУЛЬТУРОЮ**

Анотація. У статті висвітлено питання організації освітньої технології формування у підлітків ЗЗСО позитивної мотивації до занять фізичною культурою. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій країні та за кордоном, висувають нові вимоги до освітньої теорії і практики в галузі підготовки підростаючого покоління до життя та праці в умовах євроінтеграційних партнерських взаємовідносин. Особливої актуальності сьогодні набуває проблема формування мотивів до навчання, зокрема й до занять фізичною культурою. Визначено й схарактеризовано спеціальні принципи проєктивної розробки освітньої технології формування в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою. Структуровано інноваційну освітню технологію формування в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою. Поряд з

питаннями формування в підлітків мотивації до навчання, також необхідно вирішувати питання формування потреби до самостійних і систематичних занять фізичною культурою на базі створення уявлень про здоровий спосіб життя.

Ключові слова: організація, освітні технології, формування, мотивація, фізична культура.

Постановка проблеми. Розбудова національної системи фізичного виховання, її докорінне реформування, модернізація за твердженням В. Г. Арефьева, Г. А. Єдинака (2007), В. П. Горашука (2003), В. Г. Григоренко (2002), Т. Ю. Круцевич (2003) має стати основою відтворення психофізичного потенціалу народу, зміцнення здоров'я й підвищення фізичної підготовленості дітей, підлітків та молоді, виходу вітчизняної фізичної культури та спорту на рівень оздоровчих і професійно-прикладних світових стандартів.

Чимало відомих вчених в галузі теорії і методики фізичного виховання, спортивної підготовки, адаптивного фізичного виховання, фізичної і соціальної реабілітації осіб з вадами здоров'я наголошують на тому, що упродовж останніх років у нашій країні значно погіршилося соматичне здоров'я й фізична підготовленість підростаючого покоління. На їх думку, основними чинниками цієї загрозливої тенденції є знецінення соціального престижу фізичної культури, спорту, здорового способу життя; недооцінка в дошкільних і шкільних навчальних закладах соціально-оздоровчої, розвиваючої і виховної цінності фізичної культури; негативно традиційний принцип залишкового фінансування процесів розвитку і модернізації системи національної фізичної культури.

Мета статті полягає в розробці й обґрунтуванні організації освітньої технології формування в підлітків ЗЗСО позитивної мотивації до занять фізичною культурою.

Завдання дослідження:

1. Сформулювати низку спеціальних принципів проєктивної розробки освітньої технології формування в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою.
2. Структурувати інноваційну освітню технологію формування в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою.
3. Перевірити ефективність експериментальної освітньої технології формування в підлітків означеної мотивації.

При вирішенні визначених завдань дослідження застосовувалися такі методи: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація; *емпіричні* – спостереження, опитування, тестування, формувальний експеримент, методи математичної статистики.

Дослідженням було охоплено 470 підлітків ЗЗСО міста Переяслава віком від 11 до 15 років, до формувального експерименту залучено підлітків віком 14-15 років.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Результатом наявних негативних тенденцій, на думку В. Г. Григоренка (2002), Б. М. Шияна (2001), є дуже низький рівень позитивної мотивації у дітей підлітків до систематичних занять фізичною культурою.

Тому об'єктивно виникає необхідність радикального реформування і модернізації системи фізичного виховання підростаючого покоління (Безверхня, 2003; Сергієнко 2003). Багато відомих вчених нашої країни і зарубіжжя вбачають вирішення цієї складної соціально-освітньої проблеми в площині розробки і наукового обґрунтування педагогічних технологій цілеспрямованого формування у підлітків позитивної мотивації до занять фізичною культурою, до здорового способу життя, виховання у них свідомого ставлення до свого здоров'я як до особистісно-соціальної цінності (Арсф'єв, та Єдинак, 2007; Горащук, 2003; Круцевич, 2003; Шиян, 2001).

Такий стан проблеми спонукав нас до проведення спеціального дослідження в галузі розробки інноваційної освітньої технології корекції та розвитку в підлітків загальноосвітньої школи позитивної мотивації до фізичної культури і здорового способу життя, до формування особистісної культури здоров'я. Дослідження виконано у відповідно до змісту концепції реформування національної системи фізичного виховання молоді України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі експериментальної розробки освітньої технології формування в підлітків ЗЗСО позитивної мотивації до занять фізичною культурою ми опиралися на основні положення концепції мотивованих диференційних – інтегральних оптимумів впливу педагогічних чинників на психофізичний розвиток людини, розроблених В. Г. Григоренком (2004). На основі теоретичних положень і методів дослідження означеної концепції в процесі вивчення соціальних і психолого-педагогічних аспектів поведінки підлітків було експериментально доведено, що низький рівень мотивації в підлітків до занять фізичною культурою та спортом обумовив негативну тенденцію в сприйнятті їх структурних компонентів: 50,7% дівчат і 43,5% хлопців не займаються фізичною культурою та спортом; показник відвідуваності уроків фізичного виховання яку хлопців (78,4%), такі в дівчат (77,4%) перебувають на низькому рівні; 60,7% дівчат і 54,9% хлопців протягом 2-х останніх років не брали участі у змаганнях, а серед тих, хто брав участь (хлопці – 46,2%, дівчата – 33,9%), у 25,5% випадків відчували почуття дискомфорту, тривоги, невпевненість у своїх можливостях; 65,5% хлопців і 62,4% дівчат відчують значні труднощі в аргументації позитивного впливу фізичної культури, спорту на стан здоров'я людини; украй низьким є рівень інформованості підлітків. Зокрема, 51,7% хлопців і 59,6% дівчат не цікавляться інформацією про сферу фізичної культури, спорту й здорового способу життя; 84,8% дівчат і 85,8% хлопців не знають власних психофізичних стандартів; лише 9,0% хлопців і 8,2% дівчат за станом здоров'я віднесено до групи з високим рівнем здоров'я, 27,0% хлопців і 32,7% дівчат – до групи з середнім, і 68,9% хлопців і 64,2% дівчат - з низьким рівнем здоров'я.

Системно-аналітичний підхід до вивчення теоретичних і практичних аспектів розробки технології дозволив сформулювати базові принципи її структурування. У процесі дослідження ці принципи ми розглядали як теоретичні положення, що відображають сутність і закономірності організації освітньої технології, спрямованої на ефективне вирішення завдань формування в підлітків мотивації до систематичних занять фізичною культурою. У практичних умовах формувального експерименту ці принципи виконували функцію організаційно-педагогічних чинників, що забезпечують оптимальні параметри управління цією педагогічною технологією:

1. Принцип системної організації освітньої технології формування в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою, на основі якого визначалися домінуючі її структурно-функціональні ознаки, а саме діагностичні поставлені цілі і завдання функціонування; орієнтація всіх навчально-виховних процедур на гарантоване досягнення визначеної цілі; постійний зворотній зв'язок (поточна і підсумкова оцінка результатів); керованість експериментальної освітньої системи (планування, організація, регулювання, контроль, корегування).

2. Принцип організації освітньої технології з урахуванням індивідуальних особливостей формування у підлітків когнітивних, аксіологічних, праксіологічних, афективних і потрібних структурно-функціональних компонентів їх свідомості і мотивації до занять фізичною культурою та до здорового способу життя.

3. Принцип використання етапно-циклічної моделі освітньої технології формування в підлітків психологічних механізмів мотивації сприйняття фізичної культури забезпечує розвиток у них центрального мотиваційного стану, унаслідок якого виникає стійка свідома потреба у використанні різноманітних засобів, методів і форм фізичної культури з метою вдосконалення власного психомоторного стану та соматичного здоров'я.

4. Принцип креативної позиції вчителя фізичного виховання в системі організаційно-педагогічних умов, психічних і педагогічних чинників, які утворюють інтерактивне освітньо-виховне середовище зі сталим розвиваючим впливом на мотиваційну сферу підлітків.

5. Принцип перспективної спрямованості освітньої технології формування у підлітків мотивації до занять фізичною культурою та до здорового способу життя обумовлює необхідність врахування в повному обсязі вікових і статевих особливостей фізичного, психоемоційного, морально-вольового розвитку підлітків. Такий науково-технологічний підхід забезпечує визначення найбільших перспектив формування і подальшого вдосконалення в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою, до реалізації здорового способу життя.

На основі спеціально сформульованих науково-технологічних принципів була структурована педагогічна технологія щодо формування в підлітків

загальноосвітніх шкіл позитивної мотивації до занять фізичною культурою, до здорового способу життя.

Така педагогічна технологія була застосована як етапно-циклічна система відкритого типу, в якій мотиваційно-пізнавальний та рефлексивно-оцінний етапи фізичного виховання підлітків були комплементарно пов'язані і структуровані у такий спосіб: мета і завдання формування мотиваційної сфери підлітків; вхідна, проміжна і вихідна інформація; комплекси інтерактивних дидактичних засобів і методів формування в підлітків мережі асоціативної репрезентації й сприйняття організаційно-змістовних компонентів фізичної культури, здорового способу життя, соматичного здоров'я як особистісно-соціальної цінності; дидактичні механізми міжпредметних зв'язків; психолого-педагогічний моніторинг фізкультурно-оздоровчих досягнень упідлітків ЗЗСО під впливом експериментальної технології.

Кожен етап функціонування цієї технології в освітньо-виховному процесі було організовано так, аби у повному обсязі забезпечити реалізацію базових організаційно-педагогічних умов ефективного формування в підлітків позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою, до формування здорового способу життя. Такий науково-технологічний підхід забезпечив на кожному етапі ефективний вплив завдяки таким психолого-педагогічним чинникам, як:

- механізми управління функціонуванням освітньої технології на рівні повного його циклу: планування, організація, регулювання, контроль, верифікація і корегування;
- дидактичні психолого-педагогічні комплекси визначення в підлітків особистісних стандартів їх фізичного розвитку, психомоторної підготовленості, стану соматичного здоров'я;
- дидактичні психолого-педагогічні комплекси ціннісних орієнтацій підлітків на свідому і якісну діяльність в різноманітних формах фізичної культури і спортивної підготовки, виховання у них оптимістичних сподівань на майбутнє стосовно розвитку психофізичних кондицій;
- дидактичні комплекси підкріплення ціннісної орієнтації підлітків результатами підвищення у них рівня фізичного розвитку, психомоторної підготовленості, спортивних досягнень, стан здоров'я.

У структурі освітньої технології формування в підлітків ЗЗСО позитивної мотивації до занять фізичною культурою, дидактичні психолого-педагогічні комплекси охоплювали інтерактивні методи формування: рухових навичок і умінь; системи теоретичних знань; корекції і удосконалення соматичного здоров'я; методи і засоби спортивної підготовки; методи і засоби формування здорового способу життя і профілактики шкідливих звичок.

На основі базових положень концепції мотивованих диференційно-інтегральних оптимумів впливу педагогічних чинників в управлінні психофізичним розвитком людини була розроблена критеріальна основа оцінки ефективності цієї освітньої технології. На кожному етапі реалізації

експериментальної технології з метою оцінки ефективності її впливу на мотиваційну сферу підлітків ЗЗСО ми використовували такі критерії:

- для критерію когнітивного компоненту мотивації використано показники сформованості в підлітків світогляду щодо фізичної культури, спортивної підготовки, валеології, гігієни, оздоровлення й безпеки життєдіяльності, адаптивного фізичного виховання, здорового способу життя, культури здоров'я;

- критерій аксіологічного компоненту мотивації охоплював показники рівня сформованості в підлітків ціннісних орієнтацій стосовно організаційно-педагогічних, соціально-психологічних, духовних, психомоторних, матеріально-технічних досягнень у галузі фізичної культури, спортивної підготовки, фізкультурно-оздоровчої роботи, формування в підлітків свідомого ставлення до свого здоров'я як до особистісно-соціальної цінності;

- критерій афективного компоненту мотивації містив показники рівнів: самореалізації підлітків в галузі фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи; стійкого емоційно-позитивного їх ставлення до свого здоров'я, рухової та функціональної підготовленості; бажання формувати культуру здоров'я з урахуванням національних і світових традицій та досягнень в цій галузі.

Отже, в процесі формувального експерименту структурована освітня технологія забезпечувала в освітньо-виховному середовищі створення психолого-педагогічних ситуацій, в яких учень стає суб'єктом психофізичного удосконалення; у нього формуються здібності до визначення цілей фізкультурно-оздоровчої діяльності; розвиваються організаційні вміння, ініціатива, активність, креативний підхід до фізичної культури, спортивної підготовки, до формування здорового способу життя. На підґрунті цих досягнень у особистості змінюється модальність мотивації досягнень в фізкультурно-спортивній і оздоровчій діяльності: домінуючими соціально-фізичними мотивами стають пізнавальні, виховні, креативні, професійно-орієнтовані соціалізуючі мотиви.

На підтвердження аргумента про досить високий рівень ефективності експериментальної освітньої технології були встановлені в процесі формувального експерименту такі системні форми її інноваційного розвитку:

- активне включення підлітків загальноосвітньої школи до фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової роботи, до креативної навчально-виховної діяльності, до самовизначення в галузі фізичної культури і спортивної підготовки;

- креативне сприйняття пізнавальної інформації, акцентованона зосередженості на навчальному і фізкультурно-оздоровчому матеріалі, відсутність відволікань, концентрація уваги на меті, завданнях, технології уроку фізичного виховання, формах позакласної роботи з фізичної культури;

- підвищення рівня активності підлітків і якості виконання ними домашніх завдань з фізичного виховання, самостійних занять фізичними вправами в період канікул і відпочинку.

Висновки і перспективи подальших розвідок. На основі теоретичних та експериментальних засад щодо особливостей розвитку особистісної сфери підлітків побудовано експериментальну педагогічну технологію розвивальних та коригувальних педагогічних засобів і прийомів оптимізації процесу формування в них мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом, до здорового способу життя, конструктивною основою якої був синтез знань методики фізичного виховання, спортивної підготовки та психології. Технологія була спрямована на інтенсивне формування в підлітків спеціальних і соціальних мотивів до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Методичні особливості технології полягали в тому, що вона містила: систему педагогічних алгоритмів; комплекс дидактичних засобів; методи індивідуального дозування педагогічних чинників та лікарсько-педагогічного контролю; єдність уроків фізичної культури, форм позакласних і позашкільних занять; самостійні заняття фізичними вправами; систему міжпредметних зв'язків; систему оцінки й стимулювання діяльності підлітків; методи формування й корекції домінуючих мотивів, їх трансформації в соціальні мотиви.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні вікових закономірностей формування мотивації до занять фізичною культурою і спортом у підлітків молодшої та старшої вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Арсф'єв, В., Єдинак, Г. (2007). *Фізична культура в школі (молодому спеціалісту): навч. посібник для студентів навчальних закладів II-IV рівнів акредитації*. Кам'янець- Подільський. 248 с.

Горащук, В. (2003). *Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика)*. Луганск: Альма-матер. 367 с.

Григоренко, В., Іванченко, Л.. (2002). Науково-практичні підходи до оптимізації професійної підготовки студентів вищих педагогічних закладів. *Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Пед. науки*. № 8, сс. 52–58.

Круцевич, Т. (2003). Оцінка як один із чинників підвищення мотивації підлітків до фізичної активності. *Фіз. виховання в шк.* 2003. № 1, сс. 47–50.

Шиян, Б. (2001). *Теорія і методика фізичного виховання підлітків: у 2 ч.* Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, Ч. 1. 252 с.

Безверхня, Г. (2003). *Формування мотивації до самовдосконалення підлітків загальноосвітніх шкіл засобами фізичної культури і спорту: метод. реком. (для вчителів фіз. культури)*. Умань: Вид-во Умань, держ. пед. ин-ту. 52 с.

Сергієнко, Л. (2003). *Психологія спорту*. Миколаїв: Вид-во ПСІКСУ, 2003. 158 с.

REFERENCES

Arsfiev, V., Yedynak, H. (2007). *Fizychnakultura v shkoli (molodomu spetsialistu)* [Physical Education at School (for Young Specialist)]: navch. Posibnyk dlia studentiv navchalnykh zakladiv II-IV rivniv akredytatsii. Kamianets- Podilskyi. 248 s. [in Ukrainian]

Horashchuk, V. (2003). *Formirovanye kultury zdorovia shkolnykov (teoriia i praktika)* [Formation of Schoolchildren's Health Culture (Theory and Practice)]. Luhansk: Alma-mater. 67 s. [in Russian]

Hryhorenko, V., Ivanchenko, L. (2002). Naukovo-praktychni pidkhody do optymizatsii profesiinoi pidhotovky studentiv vyshchykh pedahohichnykh zakladiv [Scientific and Practical Approaches to Optimization of Professional Training of Students of Higher Pedagogical Institutions]. *Visn. Luhan. derzh. ped. un-tuimeni Tarasa Shevchenka: Ped. nauky*. No 8, ss. 52–58. [in Ukrainian]

Krutsevych, T. (2003). Otsinka yak odyn iz chynnykiv pidvyshchennia motyvatsii pidlitkiv do fizychnoi aktyvnosti [Evaluation as one of the Factors of Increasing the Motivation of Teenagers to Physical Activity]. *Fiz. vykhovannia v shk.* 2003. No 1, ss. 47–50. [in Ukrainian]

Shyian, B. (2001). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia pidlitkiv* [Theory and Methods of Physical Education of Teenagers]: u 2 ch. Ternopil: Navch. kn. – Bohdan, Ch. 1. 252 s. [in Ukrainian]

Bezverkhnia, H. (2003). *Formuvannia motyvatsii do samovdoskonalennia pidlitkiv zahalnoosvitnikh shkil zasobamy fizychnoi kultury i sportu* [Formation of Motivation for Self-improvement of Teenagers of Secondary Schools by Means of Physical Education and Sports]: metod, rekom. (dlia vchyteliv fiz. kultury). Uman: Vyd-vo Uman, derzh. ped. yn-tu. 52 s. [in Ukrainian]

Serhiienko, L. (2003). *Psykhologhiia sportu* [Psychology of Sports]. Mykolaiv: Vyd-vo PSIKSU, 2003. 158 s. [in Ukrainian]

ORGANISATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGY FOR THE FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION FOR PHYSICAL EDUCATION AMONG ADOLESCENTS

Serhii Sembrat

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Sports Games Department,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8589-6007
e-mail :Sembrat.s@ukr.net

Valerii Trotsenko

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Sports Games Department,

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1109-0534

e-mail: trotsenko_vv@ukr.net

Olexandr Hadyko

Teacher of the Special Department No. 2 of the Institute of
Special Communication and Information Protection ,

National Technical University of Ukraine

«Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,

Kyiv, Ukraine

ORCID:0009-0008-7717-1680

e-mail: KhadykoAlex@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the problem of organization educational technology for the formation of positive motivation for physical education among adolescents. The socio-economic changes taking place in our country and abroad put forward new requirements for educational theory and practice in the field of preparing the younger generation for life and work in the context of European integration partnerships. The problem of forming motivations for learning, including physical education, is becoming particularly relevant today. The special principles of the projective development of educational technology for the formation of positive motivation in adolescents for systematic physical education are defined and characterized

An innovative educational technology for the formation of positive motivation in teenagers for systematic physical education. Along with the issues of forming teenagers' motivation to study, it is also necessary to resolve the issue of forming the need for independent and systematic physical education based on the creation of ideas about a healthy lifestyle.

Keywords: organization, educational technologies, formation, motivation, physical education.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2024 р.